

RESEÑAS BIBLIOGRÁFICAS

VIDAL LORENZO, Cristina. *Gandia des de la Seu. Una mirada al passat*. CEIC Alfons el Vell, Gandia, 2006, 231 p. lls., dibuixos i plànols. ISBN: 84-96927-94-3.

No és habitual que les editorials ni tampoc els centres d'investigació comarcals publiquen llibres d'arqueologia, bàsicament fornits a partir d'una memòria d'excavació. En aquest sentit, el llibre que ací presentem constitueix una verdadera singularitat en tant que és el resultat de tres campanyes d'excavació que Cristina Vidal va dirigir entre 2001 i 2004 a l'interior de la Col·legiata de Gandia i a la zona adjacent de l'antic fossar. Aquestes excavacions arqueològiques formen part del projecte de restauració de l'església Col·legiata.

El llibre compta amb set capítols i dos annexes. El primer capítol serveix per a presentar l'obra, els seus trets i els seus objectius. Seguidament, l'autora fa una breu memòria de les excavacions precedents a l'interior de la Seu que complementa amb una explicació de la metodologia i un glossari dels tecnicismes emprats al llarg de l'obra. Aquests

punts permeten apropar l'obra al lector no massa familiaritzat amb la història local i amb el vocabulari específic de l'arqueologia. En els capítols tercer i quart s'analitza el procés d'excavació dels diferents espais, l'interior de l'església i el fossar. Una de les principals aportacions d'aquest llibre, i que justifica la seua publicació, és la constatació definitiva de l'absència d'una mesquita sota l'actual església. Sota el temple d'Alfons el Vell s'han trobat les restes d'una església de conquesta, però, contràriament a com afirmava la tradició local, cap evidència d'una mesquita. Aquest fet ens permet concloure que *Candia* devia ser simplement una alqueria més de les existents en el *hisp* de *Bayren* i no un nucli important, com alguns pretenien. Així les coses, al llarg del segle XIII es construí una església sobre la qual Alfons el Vell manà construir un nou temple d'estil gòtic. La mort dels ducs reials, Alfons el Vell i Alfons el Jove, i la posterior crisi econòmica de la vila, impediren concloure la construcció. Caldria esperar l'inici de l'etapa dels Borja, per a que les obres foren finalitzades. En aquest punt, l'obra de Vidal trenca de nou una vella idea arrelada en la comarca i que mancava de fonament científic. Maria Enríquez no va construir un nou temple sinó que simplement acabà les obres que havien estat projectades gairebé cent anys abans. El capítol cinquè està dedicat a l'estudi dels materials trobats al llarg de les tres campanyes d'excavació. La seua presentació no és cronològica, per campanyes, sinó per materials agrupats en ceràmiques, vidres i monedes. Pel que fa a la ceràmica, cal destacar el domini absolut de la ceràmica de taula i decorativa, en detriment de la ceràmica arquitectònica. La major part d'ambdues tipologies corresponen al període baixmedieval. Respecte als vidres, es tracta de peces senceres o fragmentades, pròpies dels ritus eclesiàstics, trobades no sols a l'interior de la Seu sinó també en el fossar, majoritàriament del segle XVI. L'últim grup de materials el constitueixen les monedes. Es tracta de sis monedes descobertes a l'interior del temple i altres tretze en el fossar, denou monedes en total, les més antigues de les quals corresponen al regnat de Jaume I, mentre que les més recents són de Felip IV. També s'han recuperat alguns fragments d'ornaments

personals i petits objectes de culte realitzats en terracota. D'entre ells sobreix un Crist crucificat, el qual s'ha pogut reconstruir gairebé sencer. El capítol sisè analitza els diferents costums funeraris i sobretot la divisió i organització de l'espai funerari. Lluny de la simple descripció, Cristina Vidal analitza els diferents tipus d'enterrament per a concloure que les diferències del món dels vius es reflecteixen en el món dels morts. Tanquen el llibre dos annexes que corren a càrrec d'Isabel Collado i de Ricardo Torres. El primer d'aquests annexes és un estudi bioantropològic i paleopatològic de les restes òssies, mentre que en el segon Torres analitza les tipologies de les ceràmiques trobades al llarg de l'excavació. Cal assenyalar també que l'obra està complementada amb tot un seguit d'imatges i de dibuixos que es distribueixen al llarg del text de manera que aquest es fa més amè i més comprensible. Justament seguint aquesta estratègia, les gràfiques i les taules han estat col·locades a la part final del llibre, amb els annexes. Finalment, un conjunt d'imatges a color de les peces més significatives i de les diferents etapes d'excavació milloren, més si cap, l'edició del llibre.

Per a concloure cal dir que l'obra de Cristina Vidal ens permet aprofundir en un període de coneixement, els segles XIII i XIV, on la documentació escrita no és massa abundant. En aquest sentit, l'arqueologia ens pot ajudar a confirmar o refutar les tesis que des de la documentació escrita se'ns suggereixen, però també de fer els seus propis plantejaments.

Frederic Aparisi Romero
Universitat de València